

Катарина В. БЕГОВИЋ*
Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Оригинални научни рад
Примљен: 27. 12. 2017.
Прихваћен: 27. 12. 2017.

СЕМАНТИКА ПРИДЕВА *ЖИВ* НА ШТОКАВСКОМ ЈЕЗИЧКОМ ПРОСТОРУ – О придевској платисемији –

Рад се бави анализом примарног значења придева *жив* заснованом на корпусу Речника ЈАЗУ. Грађа се анализира у оквирима дијахронијске семантике. Семантика придева прелама се кроз теоријско-методолошки апарат компоненцијалне анализе и теорије прототипа. Примарно значење придева *жив* реализује се са различитим именичким референтима, који имају заједничке карактеристике и у вези са тим закључује се да примарно значење придева карактерише платисемија. Широко постављено примарно значење у полисемантичкој структури лексеме из историјске перспективе може се посматрати као последица процеса генерализације.

Кључне речи: придев, примарно значење, платисемија, генерализација, референт, десигнат, семантичка компонента.

1. Подручје истраживања, методологија и корпус

У овом раду анализирамо примарно значење придева *жив* у штокавском ареалу. Прикупљени корпус теоријско-методолошким апаратом смештамо у оквиру дијахронијске семантике. У овоме нам је великим делом помогла монографија *Значење кроз вријеме* (Рафаели 2009). Пошто је предмет рада семантика придева, угледали смо се на ранија истраживања придевске семантике у српској лингвистици (Грицкат 1967, Гортан-Премк 1997, Драгићевић 2001), са којима смо се консултовали у приступу лексичком значењу.

Анализа је заснована на грађи ексцерпираној из Речника ЈАЗУ. Одговарајуће савремене и историјске речнике српског језика и других словенских језика користили смо онда када материјал из Речника ЈАЗУ није упутио на довољно јасно стање у развоју полисемантичке структуре лексеме или када

---

* katarina.v.begovic@gmail.com

се на основу примера употребе могао поставити старији хронолошки оквир од посведоченог, за који се везује семантичка реализација придева.

2. Одредница *жив* у РЈАЗУ

2.1. За потребе рада приказаћемо основне карактеристике одреднице, да би се могао стећи увид у корпус који се анализира.¹ Сам речнички чланак подразумева пет делова, груписаних према значењима и употребама придева. Ниже је сумарно представљен извадак из речничког чланка у вези са примарним значењем.

2.1.1. РЈАЗУ (s. v. *živ*) наводи следеће примарно значење придева: „ŽÎV, živa (živí, komp. življi), adj. što živi, što je u životu; suprotno mrtav, bezdušan. Nalazi se u svim slav. jezicima: staroslov. živъ, rus. живой, pol. żywy, češ. živý i t. d. od indoevrop. korijena gwi [...]”

2.1.2. У делу **а**. примарно значење придева се разлаже на употребе у вези са:

- 1) човеком – „**а**) aaa) uopće) Prisezaju ... pravu prijatel² byti vamъ ... dokole sьmъ živъ (Isprava Kulina bana, 1189) Mon. serb. 2”;
- 2) богом – „**б**) aa) uopće) (Zakleхъ se bogomъ živimъ. (Isprava vojvode Sandaļa, 1410) Mon. serb. 274”;
- 3) животињама – „**с**) Ćyto sьmъ dalъ oтъ doma kraļevьstva mi živoga ili mrtvoga dobytka. (1302–1321) Mon. serb. 75”;
- 4) дају се употребе супстантивизираниг придева – „**д**) aa) o љudima. S mrtvijem živi što imaju činit? M. Držić 153”;
- 5) употреба у вези са телом и деловима тела – „**е**) Tako t’ živi tvoji oči ... Pelegrinović 188”;
- 6) у вези са дрвећем и биљкама – „**ф**) aa) uopće) Silvane i faune (vidim), gdje se živijem kitjem krune. Kavañin (1913) 78^{a2}”;
- 7) у вези са нечим што тече, извире (води и крвљу) – „**г**) aa) o vodi, izvoru. aaa) u pravom značeñu. Istočnikъ živije vody. (XV v.) Starine 22, 196; bb) o krvi. Izide iz rane vruća i živa krv. Kašić fran. 207”;
- 8) у вези са каменом и кречом – „**ћ**) aa) živ kamen, t. j. stanac, živac kamen. Ki (grad Dubrovnik) na živoj stoji stijeni. J. Palmotić; bb) živ kreč, t. j. neugašen. Mrtva su ga položili u jednu skriñu živijem klakom napuñenu. Zuzeri 406^{b2}”;

¹ Дајемо преглед примарног значења придева у РЈАЗУ заједно са етимолошким изводом. Даље поделе употреба овде датих значења (употребе у вези са специјализованим окружењем, форме попут поздрава и заклинања) не дају се како не би оптеретиле текст. Секундарна значења се не наводе јер се овом приликом не обрађују, нити су значајна за анализу примарног значења придева *жив*. Поред сваког значења даје се репрезентативни пример употребе, док се остали примери употребе важни за семантичку анализу дају у тачки 4.

² У питању је грешка у транскрипцији. Према закону прасловенског јотовања, именица може бити транскрибована Даничићевом графицијом само као *prijatel*.

- 9) у вези са огњем/ватром и појмовима из истог значењског домена (жаром, жеравицом итд.) – „**i**) aa) u pravom značeñu. aaa) uopće. Svega se ovoga imamo čuvati... kako ognja živoga. Divković nauk 126^a”;
- 10) издвајају се засебне употребе у метафоричким контекстима где се придев јавља као ближе одређење апстрактним, неопипљивим појмовима (бој, боја, болест, чемер, честитост, дух, душа итд.) – „**j**) S živima bojama prid oči metne i veoma priporuči. Jablanci 109”.

2.2. Коментари о одабраном корпусу

2.2.1. Етимолошки извод из РЈАЗУ је поуздан; иначе је етимологија у вези са ие. кореном *g^wiц- неспорна и посведочена у етимолошким речницима.³

2.2.2. Пре него што пређемо на анализу примарног значења, морамо прокоментарисати шта из корпуса РЈАЗУ у централном делу рада искључујемо и зашто. Наиме, лексикографи су у примарно значење придева уврстили и оне употребе које то нису, попут употребе у вези са телом и деловима тела (**e**). Придев није употребљен у примарном значењу ни у вези са апстрактним именицама (**j**). У овим примерима су реализоване различите значењске нијансе придева с обзиром на контекст.⁴ Даље, употребе у вези са језиком, истином или трговином у примерима „Ispovidali jesu ñih živim jezikom (t. j. paustice). (Pod ročitelom, 1393)”, „Što govoriš, istina je živa. Osvetn. 2, 168”, „U stara je vremena trgovina i plovitva na ovom moru odveć živa i važna bila. Nov. srb. (1835) 143”, упућују на употребу придева у секундарном значењу. Анализа неће обухватити ни употребу придева *жив* у вези са водом и крвљу (**g**), нити у вези са каменом и кречом (**h**), пошто у овом контексту придев није употребљен у примарном значењу.

Најважније, употребу придева *жив* уз именице *ватра* и *вода*, због предвиђене дужине рада, оставићемо за другу прилику, али морамо напоменути да историјска анализа упућује на то да је придев *жив* у синтагмама *живи огањ* / *жива ватра* и *жива вода* употребљен у примарном значењу. Тиме заузима посебно место у анализи примарног значења придева, што ћемо обрадити у посебном раду.

3. Дефинисање примарног значења придева *жив*

3.1. Речено је да је примарно значење придева „što živi, što je u životu; suprotno mrtav, bezdušan”. То је прасловенско, наслеђено значење, које потврђују и други словенски језици.⁵ Ово етимолошки примарно значење по-

³ О истој етимологији не сведочи само Скоков речник (Скок 1971: 681–682) него и други етимолошки речници словенских и других ие. језика, као и речници реконструисаног праиндоевропског лексичког фонда (Водтко et al. 2008: 185–189, Дирксен 2008: 564, Ван 2008: 685).

⁴ Под ’значењском нијансом’ овде подразумевамо контекстуалне иновације у Де Сосировом *parole* које још нису установљене у *langue*. Термин је преузет из Рафаели 2009: 74. Чини се да не можемо увек говорити о самосталним секундарним значењима у оквиру полисемантичке структуре лексема *жив*, па се на овај начин тенденција у развоју значења прецизније дефинише.

⁵ За потребе рада консултовани су описни речници различитих словенских језика (са дијалекатским прегледом), изузев речника старословенског језика, пошто природа истраживања ис-

дудара се са семантички примарним (на савременој равни доминантним) значењем придева на српско-хрватском језичком простору.⁶ У контексту теорије прототипа, о актуелном примарном значењу лексеме можемо говорити као о 'типичном значењу' (Рафаели 2009: 62–71). Семантика придева говори о томе да анализирамо дијахронијски стабилну лексичку јединицу, чије историјски примарно значење није померено ка периферији полисемантичке структуре лексеме у штокавском наречју.

Дефиниција примарног значења у РЈАЗУ (а он у томе није усамљен)⁷ подразумева *circulum indifeniendo*, што нас одмах упућује на широко примарно значење, које заправо уопште није лако дефинисати. У РСАНУ се, са друге стране, даје следећа дефиниција примарног значења: „1. који живи, у којему постоје појаве својствене биолошким ткивима и организмима, биолошки процеси; који није умро, угнуо (о људима и животињама); који се није осушио, усахнуо (о биљкама)” (РСАНУ: s. v. *жив*).

Први део дефиниције у РСАНУ подразумева исту грешку у дефинисању: лексема *жив* дефинише се путем речи истог корена ширег етимолошког гнезда, исп. „који **живи**, у којему постоје појаве својствене **биолошким** ткивима и организмима, **биолошки** процеси” [истакла К. Б.]. Кључна разлика јесте у другом делу дефиниције: у РЈАЗУ је *жив* антонимски супротстављен ономе *мртав*; у РСАНУ, *мртав* улази у уску дефиницију значења придева *жив*: „који **није умро, угнуо** (о људима и животињама); **који се није осушио, усахнуо** (о биљкама)” [истакла К. Б.].

Чини се да је у овоме *који (joш увек) није умро, угнуо, који се није осушио* могуће тражити одговарајућу дефиницију примарног значења придева *жив*.⁸ Она би могла говорити о структури појма који се обликује у људском мишљењу. Наиме, појам 'живог' без 'мртвог' не постоји. Живо јесте оно што се рађа (клија), расте, развија, размножава и, на крају, умире (суши се). Бити жив јесте особина која подразумева процес, а крајња тачка, завршетак процеса, јесте смрт. Дакле, у концептној структури појма 'жив' појам 'мртвог' је већ садржан. Мртво за живо није контекст, већ део концепта. Ови су појмови у концептној структури нераскидиви и не постоје један без другог. 'Мртав' је, другим речима, садржан у десигнату лексичког значења 'жив'.⁹ Смрт би као крајња тачка процеса Згустином терминологијом била једно од критеријских (универзалних) обележја која обликују концептну структуру 'живог' у мишљењу.

Примарно значење придева *жив* могло би се свести на *оно што joш увек није мртво*; таква би особина подразумевала следеће семантичке компонен-

кључује књижевни корпус.

⁶ Тако је у готово свим словенским језицима. Изузетак је, нпр. горњолужички, где је актуелно примарно значење придева *жив* – 'дивљи'.

⁷ Прегледали смо различите речнике словенских и несловенских језика, и оваква дефиниција је врло честа.

⁸ Претпоставка о оваквој дефиницији примарног значења придева *жив* важи само ако његов антоним *мртав* не дефинишемо путем онога што је живо. Иначе и сами упадамо у поменути замку кружног дефинисања.

⁹ У вези са појмом десигната и његовим одређењем в. Згуста 1991: 32–50.

те: + 'настаје', + 'расте', + 'развија се', + 'размножава се', + 'стари', + 'завршава своје постојање у облику који активни процес подразумева'. У људској перцепцији света чини се као да је живо оно што 'чека свој крај'. Изгледа да је то део елементарног концепта 'живог' у свести.¹⁰

3.2. Даљи поглед у примарно значење се усложњава јер природа придева подразумева додатну контекстуалну условљеност:

Adjectives are intrinsically prone to ambiguity and vagueness in that they are semantically underspecified. They require the presence of a noun for a fully-fledged interpretation (Парадиз 2000: 237).¹¹

Она особина на коју (речено структуралистичком терминологијом) језичка ознака асоцира у вези са означеним, у ванјезичкој стварности овде подразумева и конкретни референт исказан именицом, а управо тај референт на извешан начин модулира придевско значење. Последично, одговарајућа особина исказана придевом у контексту везиваће се за референт. На нивоу мишљења, „прототипични референт” ће бити тај којим се до краја модулира придевско значење.

Што је више прототипичних референата, придевско се значење више грана, а што се оно више грана, то ће опште примарно значење бити апстрактније. Корпус упућује на то да се примарно значење посматраног придева реализује са различитим референтима. Примери употребе у РЈАЗУ показују да су носиоци особине исказане примарним значењем придева *жив* људи, животиње и биљке.¹²

4. Прототипични носиоци особине означене придевом 'жив'

4.1. Човек

Међу примерима употребе придева у РЈАЗУ у вези са људима налази се и онај у најстаријој сачуваној повељи писаној народним језиком, Повељи бана Кулина, из 1189. године. Старина примера употребе, заједно са потврдама у другим словенским језицима, сведочи о прасловенском, наслеђеном значењу придева.

Историјски примарно значење у вези са човеком стабилно је у дијахроничкој равни, исп. примере из РЈАЗУ: „Počtenu volim smrt... ner statí živ. Š. Menčetić 33.” (Из Менчетићевог опуса, 15/16. век), или „Ti ćeš kod mene,

¹⁰ Истиче се у семантичким истраживањима да компоненцијална анализа није добар начин за представљање придевског значења (Драгићевић 2007: 78–79). Међутим, овде би можда могла помоћи у даљем разумевању генерализације примарног значења придева *жив*.

¹¹ „Придеви су суштински склони различитим интерпретацијама и нејасности јер њихов семантички садржај није прецизиран до краја. Они захтевају присуство именице за потпуну семантичку интерпретацију” [превела К. Б.].

¹² Нагласили смо да је из историјске перспективе могуће сагледати још два референта – огањ/ватру и воду, које ћемо обрадити другом приликом.

dok sam ja živ, ostati. Obradović živ 93.” (из корпуса дела Д. Обрадовића, 18. век) итд.

4.2. Животиња

4.2.1. Један од најстаријих сачуваних примера употребе придева у вези са животињама јесте следећи: „Џто сътъ даљ отъ дома крајевъства ми живога или мртвога добытка. (1302–1321) Mon. serb. 75”. Пример употребе смешта ову семантичку реализацију придева *жив* на почетак 14. века.¹³ Даља је употреба придева кроз време стабилна: „Poslaše iskati blaga (t. j. stoke) živoga. (Señ, 1511) Mon. croat. 198.” (16. век), „Trgovao živom stokom. Vuk. prav. sov. 75.” (19. век) итд.

4.2.2. Међутим, овде вреди начинити једну напомену. Постоје и старије потврде придева *жив* у вези са животињама. Овај придев се врло рано јавља супстантивизиран у историји српског језика: „Da se ne uzme ništo u meste semъ svetemъ unuťъ sъkve ili izvъň ili u žive ili u mrtve. (XIII v.) Mon. serb. 18.”. Рана супстантивизација може упућивати само на давну регуларну употребу придева у вези са животињама на прасловенском плану. Са овим на уму, примарно значење придева *жив* у вези са животињама сматраћемо наслеђеним из прасловенског језика.

4.3. Биљка

4.3.1. Најстарије потврде о семантичкој реализацији придева *жив* у вези са биљкама јесу из 17. века: „Silvane i faune (vidim), gdje se živijem kitjem kune. Kavañin (1913) 78^a” (из опуса Ј. Кавањина); или „Živo drvo sa(h)ne. Dobretić 501” (М. Добретић, 18. век). Но, употреба придева у вези са биљкама захтева додатни коментар.

4.3.2. Код Ј. Кавањина (17. в.) забележена је синтагма *живи плот* – „(bb) živa ograda, živi plot, živa živica, t. j. od grmļa zasađenog. Živim plotom i dračama vrto i lire svoje gradu. Kavañin (1913) 360^b”. Синтагма сведочи о ранијој употреби придева уз именице из домена биљног света јер представља специјализовани лексички спој који се морао користити генерацијама уназад ако је посведочен са стабилном семантиком у 17. веку.

Још нешто о синтагми *живи плот* из општесловенске перспективе. За њу знају сви словенски језици. Овом приликом нећемо давати потврде из свих извора, али исп. податке о синтагми *живи плот* у осталим јужнословенским језицима:

- 1) *živa meja – vrsta strnjeno nasajenega nizkega grmičevja, navadno za ograditev, razmejitev: negovati, zasaditi živo mejo; drenova, gabrova živa meja* (слов. *meja*: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.php>);

¹³ Термин 'семантичка реализација' (Гортан Премк 1997: 37) користимо као синоним терминима 'значење' и 'значањска нијанса' (Рафаели 2009: 71–77). Термин 'семантичка реализација' чини се ширим од термина 'значење' и 'значањска нијанса', па се може користити када није потребно прецизирати да ли говоримо о семантичкој нијанси или значењу неке лексеме.

- 2) *жив плет* – ограда от гъсто израсли един до друг храсти (буг. *жив*: <http://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/>);
- 3) *жива ограда* – ограда од густо насадени грмушки (мак. *ограда*: <http://www.makedonski.info/>).

Не може се са сигурношћу тврдити да је синтагма наслеђена из прасловенског периода, али јесте свесловенска и јужнословенска појава, што оставља могућност и таквој перспективи реконструкције.¹⁴

Увид у ексцерпирану грађу упућује на велику старину употребе придева *жив*, што је очекивано, јер придев означава суштинску категорију у перцепцији света. Наведене семантичке реализације примарног значења сматрамо, као што смо рекли, наслеђеним из прасловенског језика.

На самом крају, ваља нагласити да аутори реализацију примарног значења придева *жив* са различитим референтима смештају и у праиндоевропски језик (исп. Малори Адамс 1997: 356).

5. Развој примарног значења придева *жив*

5.1. Из историјске перспективе, дефинисано значење придева (*оно што још увек није мртво* – са следећим семантичким компонентама: + 'настаје', + 'расте', + 'развија се', + 'размножава се', + 'стари', + 'завршава своје постојање у облику који активни процес подразумева') није могло бити примарно у концептној структури појма 'жив', да би се онда конкретизовало уз одговарајуће референте. Чини се да је овако широко постављено примарно значење у дијахронијској визури настало обрнутим путем, апстраховањем компонената конкретних семантичких реализација уз одговарајуће именичке референте.

Улман (1983), говорећи о механизмима и узроцима семантичких промена, метафору и метонимију смешта у механизме, а генерализацију и специјализацију значења у узроке. Други семантичари, попут Д. Гирартса, на ког се угледа И. Рафаели, и генерализацију и специјализацију значења уврштавају у механизме семантичких промена (Гирартс 1997).¹⁵ Мислимо да уопштавање појединачних категорија у једну суперординирану, уланчавање концепата и апстраховање заједничких компонената тих концепата, такође јесте механизам мишљења. Тиме ћемо, пратећи И. Рафаели, генерализацију посматрати као механизам семантичке промене.¹⁶ Под генерализацијом подразумевамо „уопштавање” веома сличних концепата на апстрактнији ниво.

¹⁴ Овде треба истаћи да синтагме можда могу бити наслеђене из псл. језика, али уопште не нужно са овим значењем. Увид у историјски корпус различитих речника говори о томе да су синтагме на ширем словенском плану могле имати првобитно значење грмља које неконтролисано, „дивље” расте. Исп., на пример, значење лексема *живица* у другом издању Вуковог *Рјечника*, која могу сведочити о овом значењу у штокавском наречју.

¹⁵ И. Рафаели, идући за Д. Гирартсом, у механизме промена смешта и специјализацију значења. Ми се специјализацијом у анализи не бавимо.

¹⁶ И. Рафаели упућује на Ф. Боаса, који је 1911. године закључио да структуре истраживаних индијанских језика упућују на то да говорници неких језика не могу генерализовати од-

5.2. Из дијахронијске перспективе, концептна структура појма 'жив' која се односи на примарно значење лексеме јесте настала:

- 1) „умрежавањем” концепата 'жив човек', 'жива животиња', 'жива биљка', који се повезују сличним или истим критеријским обележјима;
- 2) апстракцијом тих критеријских обележја, која су за одговарајуће концепте заједничка, или довољно слична – генерализацијом примарног придевског значења.

Тејлор (2003) и Лангакер (2000) упућују на механизме проширења и разраде као елементарне когнитивне механизме који условљавају концептне иновације на динамичкој равни језика. Овде посебну пажњу скрећемо на разраду „као *mehanizam koji kategoriju usmjerava 'prema gore'*”, *dakle prema stvaranju apstraktnog koncepta – sheme – koji se nalazi na višoj, apstraktnoj razini konceptualizacije i koji je konceptna osnova te svojevrstan 'ograničavajući' čimbenik proširenja kategorije, omogućujući stvaranje tzv. složenih umreženih kategorija*” (Рафаели 2009: 69).

Мислимо да могућност да се категорија усмери „према горе”, на апстрактни ниво концептуализације у вези са примарним значењем придева *жив*, почива на употреби придева са именичким референтима. Именичка референција је та која модулира примарно значење придева. Десигнати придева *жив* у *жив човек*, *жива животиња*, *жива биљка* имају много сличности, али нису исти. Критеријска обележја десигната придева *жив* условљена су „прототипичним” референтима уз које се придевско значење реализује. Та се сродна критеријска обележја повезују и „уланчавају” концепте десигната 'жив', а онда се апстрахују на ниво критеријских обележја општег примарног значења: + 'настаје', + 'расте', + 'развија се', + 'размножава се', + 'стари', + 'завршава своје постојање у облику који активни процес подразумева’.

5.3. Треба нагласити и да нису сви носиоци особине 'жив' подједнако типични. Очекивано, јер нису сва та критеријска обележја различитих референата типична. На пример, категорије 'човек' и 'животиња' подразумевају вољну кретњу, а 'биљка' не. Категорија 'човек' подразумева самосвест, а категорија 'животиња' не. Супстантивизација придева у РЈАЗУ можда може сведочити о типичности референата. Поименичавање је у вези са животињама, онда и људима, или живим светом уопште. Не постоји пример у РЈАЗУ који би сведочио о супстантивизацији у вези са биљкама, што може ићи у прилог томе да је првобитни прототипични носилац особине био човек или животиња, али не и биљка. То је вероватно због чињенице да људи и животиње могу правити очигледне вољне кретње, а биљке не. Овај коментар завршавам напоменом да сама типичност референата и критеријска обележја десигната 'жив' у вези са тим референтима могу бити посебна тема за неки други рад.

5.4. Даље, на основу опозиција **активно (вољна кретња) : статично** можемо претпоставити да се придев *жив* у примарном значењу користио

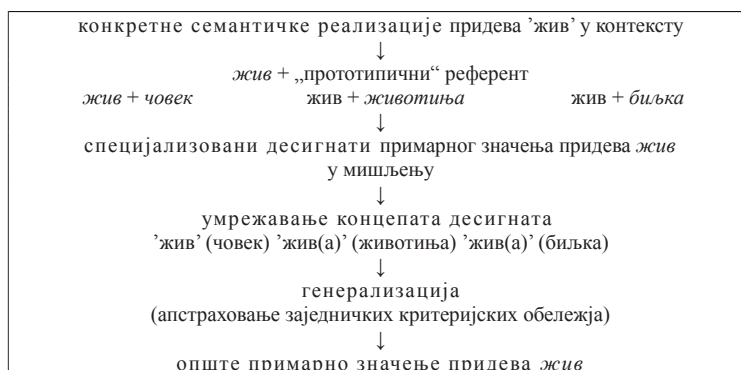

говарајуће појмове, тј. размишљати о њима у апстрактним категоријама: „Oni nisu mogli izreći rečenicu *Oko je organ*, već samo vrlo specijaliziran izraz *Oko je sredstvo za gledanje*, jer je *organ* previše apstraktan i previše općenit pojam da bi ga mogli konceptualizirati” (Рафаели 2009: 161).

прво у вези са човеком и животињама, а тек онда у вези са биљкама, али то није доказиво на дијахронијској равни. И да јесте, не бисмо могли доказати да ли се придев *жив* односио прво на човека или на животињу, мада човек јесте прототипичнији од животиње у антропоцентричној визури света. Суочени смо са дилемом сличном оној коју Д. Гортан Премк предочава у вези са именицом *глава* и њеном мултиреференцијалношћу – односи се и на главу човека и на главу животиње, а примарно значење именице *глава* јесте оно које се реализује у оба случаја (Гортан Премк 1997: 60–61). Придев подразумева мултиреференцијалност у контексту, и у том смислу су границе придевског значења много „флуидније” од именичког. Семантичке реализације придева *жив* у вези са човеком, животињом и биљком јесу довољно сличне да представљају реализације једног значења, али нису идентичне. Закључили смо да примарно значење придева карактерише платисемија јер је и из савремене и из историјске перспективе тешко поуздано закључити у вези са којим је референтом семантичка реализација придева некада била примарна (Грицкат 1967: 224).

5.5. Сам процес развоја примарног значења придева *жив* могао би се представити на следећи начин:

6. Закључак

Циљ овог рада била је анализа примарног значења придева *жив* у теоријско-методолошким оквирима дијахронијске семантике. С обзиром на увид у корпус Речника ЈАЗУ и осталих консултованих извора, примарно значење придева *жив* могло би се свести на следеће семантичке компоненте: + 'настаје', + 'расте', + 'развија се', + 'размножава се', + 'стари', + 'завршава своје постојање у облику који активни процес подразумева'. Чини се да је овако широко постављено примарно значење у дијахронијској визури настало апстраховањем компонената конкретних семантичких реализација уз одговарајуће именичке референте: човека, животињу и биљку. Те се заједничке компоненте повезују и „уланчавају” концепте десигната 'жив', а онда се апстрахују на ниво критеријских обележја општег примарног значења. Улан-

чавање концепата објашњава се механизмима проширења и разраде, а апстраховање заједничких компонената процесом генерализације. Закључује се да примарно значење придева *жив* карактерише платисемија као последица генерализације придевског значења.

ИЗВОРИ

- Ван 2008:** M. de Vaan, *Etymological dictionary of Latin and the other Italic languages*, Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series 7, Leiden – Boston: Brill.
- Водтко et al. 2008:** D. S. Wodtko, B. Irslinger, C. Schneider, *Nomina in indogermanischen Lexikon*, Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Дирксен 2008:** R. Derksen, *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*, Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series 4, Leiden – Boston: Brill.
- Караџић 1852:** В. С. Караџић, *Српски рјечник (1852)*, I–II. *Издање о стогодишњици смрти Вука Стефановића Караџића 1864–1964 (фототипско издање)*, Београд: Просвета.
- РЈАЗУ:** *Rečnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII, Zagreb: Jugoslavenska akademija nauka i umjetnosti, 1880–1976.
- РСАНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XIX, Београд: Српска академија наука и уметности, 1959–.
- Скок 1971:** P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Електронски извори

- <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.php/>
<http://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/>
<http://www.makedonski.info/>

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Гирартс 1997:** D. Geeraerts, *Diachronic Prototype Semantics, A Contribution to Historical Lexicology*, New York: Oxford University Press Inc.
- Гортан Премк 1997:** Д. Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Грицкат 1967:** И. Грицкат, *Стилске фигуре у светлу језичких анализа*, *Наш језик*, XVI, 217–235.
- Драгићевић 2001:** Р. Драгићевић, *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.

- Драгићевић 2007:** Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Згуста 1991:** L. Zgusta, *Priručnik leksikografije*, Sarajevo: Svjetlost – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Лангакер 2000:** R. W. Langacker, *Grammar and Conceptualization*, Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Малори/ Адамс 1997:** J. P. Mallory, D. Q. Adams, *Encyclopedia of Indo-European Culture*, London-Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers.
- Парадиз 2000:** C. Paradis, Reinforcing Adjectives: A cognitive semantic perspective on grammaticalization, in: R. Bermúdez-Otero, D. Denison, R. Hogg, C. B. McCully (Eds.), *Generative theory and corpus studies*, Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 233–258.
- Рафаели 2009:** I. Raffaelli, *Značenje kroz vrijeme*, Zagreb: Disput.
- Тејлор 2003:** J. R. Taylor, *Cognitive Grammar*, New York: OUP.
- Улман 1957:** Ullmann, S. 1957. *The Principles of Semantics*, Oxford: Basil Blackwell.

Katarina V. Begović

SEMANTIC OF THE ADJECTIVE ŽIV (ALIVE) IN SHTOKAVIAN AREAL
– About adjective's platysemы –

Summary

The topic of this paper is the semantic development of the primary meaning of the adjective *živ* (*alive*). The analysis is based on the material excerpted from JAZU Dictionary. The paper emphasizes problems of semantic reconstruction of the primary meaning through the theoretical and methodological approach of diachronic semantics. Author concludes that primary meaning can be interpreted in terms of platysemы – an ability of a lexeme to have multireferent realization of the one specific meaning. The cause of platysemы is generalization, here defined as a source of semantic change. Main reason for generalization can be seen in similar conceptual structure of specific semantic realizations of primary meaning. These concepts build complex category due to their similarity. This complex category of the primary meaning of the adjective *živ* (*alive*) is caused by mechanisms of elaboration and extension.

Keywords: adjective, primary meaning, platysemы, generalization, referent, designatum, semantic component.